

مشخصات طرح

دوره هشتم - سال اول

شماره ثبت:

۳۱۱

شماره چاپ:

۶۹۸

تاریخ چاپ:

۱۳۸۸/۳/۱۲

نام دفاتر:

مطالعات حقوقی

مطالعات برنامه و بودجه

مشخصات گزارش

شماره مسلسل:

۲۴۰۹۷۱۵-۱

تاریخ انتشار:

۱۳۸۸/۳/۲۳

به نام خدا

اظهار نظر کارشناسی درباره:

«طرح نحوه اجرای اصل یکصد و شصتم (۱۶۰) قانون اساسی و تبیین

وظایف و اختیارات وزارت دادگستری»

مقدمه

براساس اصل ۱۶۰ قانون اساسی «وزیر دادگستری مسئولیت کلیه مسائل مربوط به روابط قوه قضائیه با قوه مجریه و قوه مقننه را برعهده دارد و از میان کسانی که رئیس قوه قضائیه به رئیس جمهور پیشنهاد می‌کند انتخاب می‌گردد. رئیس قوه قضائیه می‌تواند اختیارات تام مالی و اداری و نیز اختیارات استخدامی غیر قضات را به وزیر دادگستری تفویض کند. در این صورت وزیر دادگستری دارای همان اختیارات و وظایفی خواهد بود که در قوانین برای وزرا به عنوان عالی‌ترین مقام اجرایی پیش‌بینی می‌شود».

این اصل در بازنگری قانون اساسی در سال ۱۳۶۸ اصلاح شد. پیش از آن، متن اصل به این صورت بود: «وزیر دادگستری مسئولیت کلیه مسائل مربوط به روابط قوه قضائیه با قوه مجریه و قوه مقننه را برعهده دارد و از میان کسانی که شورای عالی قضایی به نخست وزیر پیشنهاد می‌کند انتخاب می‌گردد».

متأسفانه تاکنون قانونی جهت تبیین این اصل از قانون اساسی به تصویب مجلس نرسیده است و لذا ابهاماتی در وظایف وزیر دادگستری و وظایف او وجود دارد که در نتیجه آن نیز وزیر دادگستری فاقد کارایی لازم است. طرح ارائه شده به عنوان «طرح نحوه اجرای اصل یکصد و شصتم (۱۶۰) قانون اساسی و تبیین وظایف و اختیارات وزارت دادگستری» در این راستا به مجلس ارائه شده است.

مفاد طرح

در این طرح، نکات مهمی دیده می‌شود که می‌توان آنها را از مزایای طرح دانست:

۱. برشمردن وظایف وزیر دادگستری در ایجاد رابطه بین قوه قضائیه با دو قوه دیگر،

۲. لزوم حقوق دان بودن وزیر دادگستری،

۳. پاسخگویی وزیر دادگستری در قبال وظایفش به مجلس شورای اسلامی و ارائه اطلاعات لازم از قوه قضائیه به نمایندگان،

۴. انفکاک برخی از سازمان‌ها از قوه قضائیه و سپردن آن به وزیر دادگستری به علت اجرایی بودن آنها و سبک شدن کار قوه قضائیه در نتیجه آنها.

رابطه طرح با قانون اساسی

به نظر می‌رسد که این طرح مغایرتی با قانون اساسی ندارد. تنها موردی که می‌تواند شائبه مغایرت با قانون اساسی داشته باشد، مفاد ماده (۹) طرح است که براساس آن، سازمان‌های اجرایی قوه قضائیه به وزارت دادگستری الحاق شده است. درباره مغایرت این ماده با قانون اساسی باید گفت که در مورد اینکه آیا وظایف وزیر دادگستری منحصر در اصل ۱۶۰ قانون اساسی است یا اینکه می‌توان چیزی جز آن را نیز در زمره وظایف و اختیارات وی قرار داد، دو نظر متفاوت از شورای نگهبان صادر شده و این شورا لاقلاً در دو مورد که مجلس شورای اسلامی وظیفه‌ای را برای وزیر دادگستری مقرر نموده، آن را مغایر با اصل ۱۶۰ قانون اساسی دانسته و لاقلاً در یک مورد، آن را پذیرفته و خلاف اصل مذکور قلمداد ننموده است. توضیح اینکه در نظریه اخیر، شورای نگهبان، برای وزیر دادگستری سه نوع وظیفه را قائل شده است: وظایف مذکور در اصل ۱۶۰ قانون اساسی، وظایف وزارتی و وظایفی که هیئت وزیران برعهده او

قرار می‌دهد. از این نظریه می‌توان برداشت نمود که وظایف و اختیارات وزیر دادگستری منحصر در موارد مذکور در اصل ۱۶۰ قانون اساسی نیست. با توجه به مؤخر بودن نظر اخیر، به نظر می‌رسد باید آن را مبنای عمل قرار داد و البته به نظر می‌رسد که نظر اخیر شورا، به صواب نزدیک‌تر است. زیرا به نظر می‌رسد افزودن اختیارات در صورتی خلاف قانون اساسی باشد که اختیار و صلاحیت افزوده شده، در «قانون اساسی» برعهده نهاد دیگری نهاده شده باشد و حال بخواهیم آن را از نهاد مزبور گرفته و به نهاد دیگری واگذار نماییم. ولی اگر اختیار و صلاحیتی در قانون عادی به عهده نهادی گذارده شده است و یا امری است که سابقه‌ای ندارد، می‌توان آن را به نهادی که براساس قانون اساسی تشکیل شده، واگذار کرد، هرچند جزء اختیارات و صلاحیت آن در قانون اساسی ذکر نشده باشد و لذا تنها در صورتی می‌توان افزایش اختیارات مقرر در قانون اساسی توسط قانون عادی را مغایر قانون اساسی دانست که آن اختیار در خود قانون اساسی به نهاد دیگری سپرده شده باشد. مثلاً اگر اختیارات سازمان بازرسی کل کشور به دیوان عدالت اداری یا وزارت دادگستری سپرده شود، مطمئناً با قانون اساسی مغایر است. برای سپردن این اختیار به نهاد دیگری جز سازمان بازرسی، باید قانون اساسی را اصلاح نمود و نمی‌توان از طریق قانون عادی وارد شد. همچنین اگر امری که از وظایف ذاتی قوه قضائیه است به وزارت دادگستری سپرده شود، مغایر قانون اساسی خواهد بود.

از آنجا که در این طرح، برخی از امور اجرایی که نمی‌توان آنها را در زمره وظایف قوه قضائیه مذکور در اصل ۱۵۶ قانون اساسی گنجانند، از قوه قضائیه منفک و به وزارت دادگستری ملحق شده است و البته تمامی سازمان‌های مذکور به موجب قانون عادی به قوه قضائیه واگذار شده‌اند و لذا می‌توان با قانون عادی آنها را به وزارت دادگستری ملحق نمود، نمی‌توان این طرح را مغایر قانون اساسی دانست.

اصلاحات لازم در طرح

اصلاحات زیر در مواد طرح به منظور کارایی بیشتر طرح پیشنهاد می‌شود:

۱. تبصره ذیل ماده (۴) مربوط به بند «۱» این ماده است. لازم است این تبصره به ذیل بند «۱» منتقل شده و ضمناً به صورت زیر اصلاح شود: «وزیر دادگستری موظف است به منظور پیگیری تصویب لوایح قضایی در هیئت وزیران و مجلس شورای اسلامی، در تهیه پیش‌نویس لوایح قضایی مشارکت نماید».

۲. در ماده (۷) فعل «است» به «اند» اصلاح شود تا با فاعل جمله هماهنگ باشد.

۳. به خاطر عدم تبیین قواعد تفویض در قوانین موجود، پیشنهاد می‌شود عبارت ذیل ماده (۸) «تفویض اختیارات مذکور» تا انتهای ماده) حذف و تبصره‌های زیر به این ماده اضافه شود:

«تبصره ۱- در صورت تفویض امور فوق، وزیر دادگستری دارای همان اختیارات و وظایفی خواهد بود که در قوانین برای وزرا به عنوان عالی‌ترین مقام اجرایی پیش‌بینی شده است».

«تبصره ۲- اختیارات تفویضی رئیس قوه قضائیه به وزیر دادگستری، باید به صورت مکتوب و صریح به اطلاع مجلس برسد».

«تبصره ۳- تفویض اختیارات مذکور، باعث سلب مسئولیت از رئیس قوه قضائیه نسبت به آن امور نمی‌شود. رئیس قوه قضائیه می‌تواند تمام یا قسمتی از موارد تفویضی را لغو نماید. در صورتی که رئیس قوه قضائیه بخواهد بخشی از موارد تفویضی را مستقیماً انجام دهد، باید وزیر دادگستری را در جریان امر قرار دهد».

«تبصره ۴- وزیر دادگستری در مورد اختیارات تفویض شده، علاوه بر رئیس قوه قضائیه، به مجلس شورای اسلامی نیز پاسخگو است».

۴. در این ماده روند تهیه و تصویب آیین‌نامه اجرایی را «در مواردی که نیاز باشد» مشخص نموده است. به نظر می‌رسد که این قید زائد است و آیین‌نامه اجرایی در غیر موارد نیاز اصولاً تهیه نمی‌شود. از این رو پیشنهاد می‌شود عبارت «در مواردی که نیاز باشد» حذف شود.

۵. از آنجا که وزیر دادگستری در دولت و مجلس، به نحوی نماینده قوه قضائیه محسوب می‌شود و ضروری است لوازم این نمایندگی را

رعایت کند، پیشنهاد می‌شود متن زیر به عنوان ماده‌ای مستقل و به عنوان ماده (۷) به این طرح اضافه شود:

«وزیر دادگستری در امور مربوط به قوه قضائیه در هیئت وزیران و مجلس به نام قوه قضائیه اظهار نظر کرده و سیاست‌ها و نظرات رئیس قوه قضائیه را تبیین می‌کند و در جهت هماهنگی سیاست‌ها و نظرات قوا تمام تلاش خود را به کار خواهد برد».

نتیجه

«طرح نحوه اجرای اصل یکصد و شصتم (۱۶۰) قانون اساسی و تبیین وظایف و اختیارات وزارت دادگستری» در مجموع مفید ارزیابی می‌شود، ولی لازم است اصلاحاتی در آن صورت گیرد تا کارایی آن بیشتر شود.